

Correspondència d'un cadet des de l'Acadèmia militar de Poblet durant la Guerra del Francès (1813-1814).

Roser Puig Tàrrech

Carrer Dr. Fleming 16, 2n.
43470 La Selva del Camp

Paraules clau: Monestir de Poblet, Riudecanyes, segle XIX, ensenyament militar, història militar, Guerra del francès, noblesa, família Homdedéu, epistolaris.

La contínua recuperació, descripció i difusió de fons patrimonials, comercials i personals per part dels arxius, és sempre una bona notícia pels historiadors a causa de les noves possibilitats d'investigació que ofereixen. Aquest ha estat el cas del fons de la família Homdedéu de Riudecanyes que conserva l'Arxiu Comarcal de Reus. El referit llinatge pertanyia a la baixa noblesa (donzells) del Camp de Tarragona, i alguns dels seus membres detentaren diversos càrrecs, senyoriais (governador del Camp) i eclesiàstics (canongies de la Seu tarragonina); aquesta dinàmica farà que més d'un establís la seva residència en poblacions més grans, com Tarragona i Reus (1). En aquest fons localitzarem un plec de cartes al seu pare escrites per Joaquim d'Homdedéu Molins, fill de Joaquim d'Homdedéu Cases (nat el 1768) i Antònia Molins Querol, de Reus (casats el 1794). Totes les epístoles daten del període final de la Guerra del Francès (1811-1814) i són redactades en el moment que estudiava per oficial, des de tres indrets diferents: des de Busa (Solsonès, 1811-1812), des de Berga (1812), i des de Poblet (1813-1814), poblacions que comptaven amb col·legis o acadèmies militars per oficials. Tal com remarca Maties Remisa, durant el conflicte amb les tropes invasores de Napoléon Bonaparte l'exèrcit regular espanyol tingué moltes mancances, tant de finançament com de control polític dels oficials. A la manca d'una organització militar sòlida i fidel al poder civil, cal afegir l'acció de les guerrilles formades per voluntaris mal preparats (2). No és la nostra intenció ni parlar sobre la guerra a la Conca (3) ni de la formació castrense (4), sinó que ens limitarem a comentar les cartes que el jove Homdedéu va escriure des de Poblet. Abans recordar que per accedir als diferents graus de comandament calia ser membre de les classes privilegiades (noblesa) i pagar un elevat cost (5). També hem de fer constar que a partir del tres de maig de 1809, i durant mig any, la Junta Superior de Govern del Principat de Catalunya, que coordinava l'acció política i militar contra els francesos, s'instal·là al monestir de Poblet, en concret al palau de l'abat, en fou la causa la declaració d'epidèmia a la ciutat de Tarragona i l'estratègica situació geogràfica de Poblet, prop del Camp, Terres de l'Ebre, la Segarra, l'Urgell, el Pla de Lleida i no massa lluny de Manresa. Per la seva protecció comptaven amb una companyia d'infanteria (6). Aquesta no fou la única col·laboració dels monjos, a banda dels subsidis econòmics, accediren a deixar els edificis exteriors de la clausura (bosseria i administració, prop de la capella de Santa

Caterina) per a una acadèmia de cavallers cadets. El director i els professors residien a l'hostal, el col·legi funcionà del 1813 fins el 1819 (7). En la toponímia espluguina hi ha un rastre del pas dels militars a la Masia del Cadet i Forn del Cadet, que havien estat propietat de la família Vidal (8).

Tornem al nostre personatge, Joaquim d'Homdedéu Molins. Per un esborrany de carta sabem que el 14 de maig del 1810 sol·licita l'accés a una plaça de cadet de la primera legió secció primera d'infanteria lleugera de l'exèrcit de Catalunya (9). Un dels mèrits que esmenta és que un oncle seu, Ramon Homdedéu, ja era cadet militar. Com ja hem comentat anteriorment abans de Poblet va estar a Berga (10). Sembla que la intenció era la d'aprofitar la cojuntura bèl·lica per obtenir un ràpid ascens a l'exèrcit. Tanmateix a l'acabar-se la guerra s'aturaren les promocions d'oficials ("sé por parte sierta que en ocho años no saldrán oficiales...ya ay bastantes y demasiados por un millón de años") i allà sembla que finalitza la seva carrera militar .

Totes les cartes estan escrites en paper, en un foli doblegat per la meitat, la lletra és dolenta, amb moltes faltes d'ortografia en llengua castellana. En una missiva (21.12.1813) s'excusa argumentant que no disposa de material adequat (ni tinta ni una ploma acceptable) i que escriu amb molta pressa. Els dos temes principals que tracten giren entorn els aspectes materials (uniforme i petició de diners) i els sentiments (enyorança de la família); hi ha poques referències a la instrucció militar o als seus companys de formació. En una ocasió parla de la realització d'una marxa d'una setmana de durada (25.11.1813), cap al final comenta que amb la fi de la guerra es detura l'entrada de nous cadets (23.04.1814), parla de la possibilitat de nomenament d'oficials després de la revista oficial (gener del 1814), però mesos després ja veu que no serà el cas i llavors es mostra impacient i amb moltes ganes de tornar a casa. El mes d'agost del 1814 el seu pare sol·licitarà al general Baró d'Eroles la llicència definitiva i l'exempció de lleva del seu fill, a causa de la delicada salut (*chacroso*) del pare, i que en ser el seu fill el primogènit, el necessita per tenir cura de la seva hisenda i d'ell mateix (carta VI). Paral·lelament estableix contactes amb coneguts perquè exerceixin influència sobre el general. El cadet no manifesta ni malalties ni problemes d'alimentació, les reclamacions constants són per l'uniforme, deixant constància sovint de l'encariment de preus ("va todo muy caro" .25.XI.1813). El novembre del 1813 declara estar fart del col·legi, i reclama uns pantalons pel fred hivern, i més endavant camises.

Sempre dirigí les cartes al pare, el cap de família, que és el qui controlava els diners. El tracta amb molt de respecte i estima i a ell li encarrega donar expressions a la mare i germans. El rol femení de la mare resta circumscrit a l'afecte filial i a l'àmbit de la roba (petició de camises). Una sola vegada es fa referència a la maduració personal (*un tiempo pensava como un niño, pero ahora pienso como un hombre*). De coneguts només apareix un religiós, Pere Bofarull; sofre festes i celebracions esmenta només Nadal (carta II). Les cartes les portava un recader (*propio*) al qual se li pagava en el moment del lliurament. Al darrera de les cartes rebudes, el seu pare escrivia les quantitats de diners entregades al seu fill, al qual anomena Quimet, en català. En total Joaquim Homdedéu Molins redactà cinc cartes des de Poblet, la primera del 25 de novembre de 1813 i la darrera del 23 d'abril de 1814.

D'aquesta mateixa època Enric Olivé ha transcrit les cartes sobre l'empresonament a França del vallenc Joan Moragues Lleonart (1811-1814) (11) . Finalment agrair la

revisió del Dr. Eugeni Perea Simón i els sempre encertats comentaris rebuts de l'historiador Manel Güell .

Cartes que envia des de Poblet el cadet Joaquim d'Homdedéu a la seva família de Riudecanyes durant la Guerra del francès (1813-1814).

Carta I

“A Don Joaquin de Homdedéu en sas propias manos, en Riudecañas.
Poblet, 25 de noviembre de 1813.

Mi amado padre:

Me alegraré que lo encontra con perfecta salud, como la que yo gosso a Dios Gracias. Padre, ja sabrá usted como [h]emos tenido una marcha de 7 días, y en esos días, gasté 7 duros. En la marcha se gasta mucho sin saber como, va todo muy caro, y aún no se encuentra, y en fin no pude comprarme el pantelón, si que [h]ise volverme el fraque, pero aún lo debo. Estamos al invierno, y no tengo pantelón de paño ni de otra ropa, sino de verano, y eso que no [h]ay ni un cadete que no lo tenga. Todos van más bien vestidos que yo, pero no quiero sino lo nesario para ir desente. Y así podrá ser el favor (si pueda) de entregar al propio 11 o 12 duros para [h]acerme el pantelón y pagar al sastre. Devolverme el fraque al propio, le podrá dar 3 pasetas por su trabaxo de venir en esa. Tantas expresiones a mi mamà y a todos mis [h]ermanos y demás personas de su mayor agrado, y usted tomela de la medida de su gusto que de corazón lo ama y desea verlos su [h]ijo que las manos besa.

Joaquim Homdedéu (rúbrica).

[Postdata] Padre: Estoy muy [h]arto de estar en este colegio, y así podrá [ha]ser una cosa que es ir a ver el general, desirle el tiempo que ya que estoy en este colegio y mi antigüedad y mis pocos muertos del sitio de Tarragona, y que estoy en primera clase para subir, que no [h]ay más class para subir, y quando no siquiera usted yo pediré lisensia por la Pasqua, o quando no, [h]aga usted lo que le paresca más conveniente. Al mismo tiempo [h]aga usted el favor de desir a mi madre que nesesito de un par de camisas porque no tengo más que una camisa buena y otra de mala. Ya sé que dirá que quando salga de oficial me derá de todo lo que nesesito, pero ninguno lo quiera más que yo. Un tiempo pensava como niño, pero [ahora] pienso como a hombre”.

(anotació marginal del pare) “Dia 28 he rebut la present, y he donat al propi 8 duros per lo Quimet, y 3 pessetas per lo dit propi”.

Carta II

“A Don Joaquin de Homdedéu
En Riudecañas.
Poblet, 21 de diciembre de 1813.

Mi querido padre:

Me alegraré que lo encontra con perfecta salut como la que yo goso a Dios Gracias. Ya recibí la carte de padre Pedro Bofarull, en lo que cumpliré lo que me dise en ella, de lo que me he [a]legrado infinito.

Padre el motivo que envio al propio en esa es por la necesidad que me [h]allo de camisas que la que llevo ensima es un poco estropellade y asi me hará el favor de entregar una a lo menos y al mismo tiempo de entregarle unos 3 o 4 duros para pasar las Pasquas o Nasimiento del Señor, del dinero que me envió dias atrás aún no tuve bastante para [h]acer lo que le escriví, en fin derá 2 pasetas al propio, y me dirá si lo pagó la otra vez, porque yo tuve que pagarle.

Me halegraré que gosen unas buenas Pasquas en compañía de todos los de casa, parientes y demás personas de su mayor agrado, dirá a mi madre que ya cumpla todas las arvertensias que me [ha] escrito. Tantas expresiones a mi madre, [h]ermanos y amigos y parientes y usted tómelas a la medida de su gusto que de corazón lo ama y desea verlos (con la charretera mayor).

Su [h]ijo que besa su mano,

Joaquim Homdedéu

(rúbrica).

Pueda usted perdonar de la mala letra, no [h]ay tinta, voy deprisa y la pluma no vale nada”.

(anotació marginal del pare) “Recibida dia 23 diziembre 1813, y he entregat al propi 7 duros per lo Quimet, y 2 pessetas per ell”.

Carta III

“A Don Joaquin Homdedéu, en Riudecañas. Entregada al padre Bofarull dos pesos, la medida del sombrero está aquí.

Poblet, 6 de enero 1814

Mi querido padre: me halegrere que lo encontra con perfecta salut como la que yo goso a Dios gracias (..) recibí las avellanas y todo lo que me envió por el propio (y le doy las gracias, como a mi madre) y de las camisas que me escriba usted en la última carta veo según que no estan en ellas, y sabrá como las nesecito mucho, porque llevo una camisa 3 semmanas y no tengo otra. Me hará el favor de enviarmelas tan pron[to] como pueda poque las nesecito.

Padre sabrá como nesecito un sombrero, poque el que tengo no vale nada, nada, y al mismo tiempo me enviará, 6 palmos de paño azul turque para un pantalón, queno tengo ninguno, sino de verano. Que el mismo padre Pedro Bofarull le informará mejor de lo que nesecito, como encargado que está de mi.

Post data: De oficiales no se [h]abla si saldran o no. Después de esta rravista general se sabrá una cosa.

Tantas expresiones a mi madre, [h]ermanos y usted tomelas a la manera de su gusto, que de corazón lo ama y desea verlos su [h]ijo.

Joaquin Homdedéu (rúbrica)

(anotació del seu pare) Recibida dia 12 enero 1814 y le he enviado dos camisas entregado 2 duros al padre Bofarull. El sombrero que vale (en blanc) pesetas y los 6 palmos [de] paño que valen (en blanc) pesetas y 4 duros para el Quimet”.

Carta IV

“A don Joaquin Homdedéu y Cases en Riudecañas.
Poblet, 20 de febrero de 1814.

Mi querido padre:

Me [h]ará el favor de entregar al dador de este, de entregarle 2 duros y 6 reales de [h] averme [h]echo en Berga un pantalón de bombosi y no tenien en aquella ocasión dinero no se lo podí pagar, así [h]oy [h]a venido a éste de Poblet, y le entrego esas quatro rayas para que queda satisfecho de (en blanc).

Tantas expresiones a mi madre [h]ermanos y todos que preguntian por mi y usted tómelos a la medida de su gusto que de corazón lo ama su seguro servidor que besa su mano, su [h]ijo.

Joaquin Homdedéu
(rúbrica).

(nota del seu pare) Entregat per lo Quimet 2 duros y 6 vintidosos a un sastre que vesteix molcades. Se ha entregat al trasdit sastre: 2 duros 1 pesseta 1/5 . “

Carta V

“A Don Joaquin de Homdedéu en sas propias manos, en Riudecañas.
Poblet, 23 de abril de 1814.

Mi querido padre:

Recibirá carta que será dentro de este, atrasada por el motivo de no [h]aber ido el sugeto a Reus. En fin , padre lo que le digo en la carta de salir pronto de este colegio [h]ará lo posible tan pronto como pueda, porque estoy sin pasiencia en este colegio, no [h]aré más que perder tiempo, sé todas las noticias que estan corriendo en quanto al colegio sé por parte sierta que en ocho años no saldran oficiales, las paces se van [h]acer como usted no ignorará y ya [h]ay orden para que no entren más cadetes porque ya [h]ay bastantes y demasiados por un millón de años.

Post data: Me hará el favor de entregar al dador dos pesos para mi y 3 pasetas para el propio y si pueda dar al deposito a [h]ora será mejor porque el director ya me ha vuelto a [h]ablar si [h]abia escrito.

Tantas expresiones a todos y usted tome las de la medida de su gusto que de corazón lo ama y desea verlos, su seguro servidor que besa su mano.

Joaquin de Homdedéu (rúbrica).

(anotació del seu pare) Rebuda dia 28 abril 1814 y li he enviat 2 duros que me demana en la present per lo pare Joseph Aragonés”.

Cartes relacionades amb la llicència del cadet Joaquim Homdedéu (1814)

Carta VI

Carta rebuda per Joaquim d'Homdedéu Cases per part d'un conegut seu (1814)

“Muy señor mio y mi dueño: acabo de llegar de Poblet en donde he sabido de positivo que el señor barón de Eroles ha dispensado estos dias varias licencias absolutas de aquel colegio que las havian solicitado, todos me han dicho que ahora es la más oportuna ocasión de que la pide yo para mi hijo afirmando que tiene mayores motivos que algunos de los que la han obtenido y que esta gracia depende más de un buen empeño que de otra circunstancia. En esta atención y de que tiempo ha que deseo conseguirla por lo mucho que a ambos nos interesa a pesar de que no me considero tener ningún merito con usted no dudo que no hallando en esto inconveniente por un efecto de su bondad y carácter me favoreciera con su mediación y poderoso valimiento con el barón, remitiéndome una carta de recomendación para dicho señor al efecto de poderla remitir a mi sobrino en Barcelona para que la ponga en manos del mismo Eroles al tiempo de presentarle el memorial y certificado que intento remitirle en terminos iguales o semejantes al que le incluyo para su inteligencia. Perdóneme usted esta libertad y mande sin reserva “

Carta VII

Carta enviada per Joaquim d'Homdedéu al Baró d'Eroles sol.licitant la llicència del seu fill (1814)

“Excelentísimo señor:

Don Joaquim Homdedéu, hacendado y vecino del pueblo de Riudecañas, corregimiento de Tarragona, con la más atenta veneración a vuestra excelencia, expone:

Que viendo la patria oprimida con tanto enemigo considerándola en peligro, ofreció gustoso a su hijo primogénito, don Joaquin Homdedéu, para defenderla y fue éste admitido en clase de cadete en el colegio del primer ejército, en donde ha cumplido con todos sus deberes por espacio de 4 años en que ha permanecido baxo las órdenes de su digno gefe. En atención pues de que la patria está libre y sin peligros, de que el exponente se halla achacoso, y de que por consiguiente le hace su hijo primogénito mucha falta para cuidar y restaurar sus bienes destruidos por los enemigos en estos años de turbulencia.

Suplica rendidamente a vuestra excelencia se sirva conceder al mencionado hijo licencia absoluta para retirar-se en su casa y cuidar de sus haciendas (declarándolo libre de toda quinta) cuyo consuelo implora el exponente del piadoso corazón de vuestra excelencia. Riudecañas, 20 de agosto de 1814”.

Font: Arxiu Comarcal del Baix Camp , fons patrimonial Homdedéu, correspondència signatura 63.

Rebuda: novembre del 2005

Acceptació : desembre 2005 .

Supervisió : Dr. Eugeni Perea Simón .

NOTES:

- (1) Sobre aquest fons documental vegeu el treball de Josep M. Grau i Sabí Peris, *Inventari del fons Homdedéu de Riudecanyes (segles XV-XIX)*. Reus 2004. I pel que fa al llinatge les monografies de Salvador-J.Rovira , *Poderosos, però no tant. La noblesa a Tarragona i comarca al segle XVIII*. Tarragona, 2000 , p. 97 i 113 ; *Els nobles del Baix Camp (segle XVII)*. Reus , 2001, p. 49-55 i *Vells i nous (Els nobles de Tarragona al segle XVII)*. Altadulla, 2003, p. 56-58.
- (2) *Els catalans i el domini napoleònic (Catalunya vista pels oficials de l'exèrcit de Napoleó)*. Barcelona 1995. La bibliografia sobre aquest enfrontament és abundant, per una síntesi vegeu l'obra de Joan Mercader Riba, *Catalunya Napoleònica*. Barcelona 1960 i *Catalunya i l'imperi Napoleònic* . Barcelona , 1978 .
- (3) Moltes monografies locals hi dediquen un capítol, també hi ha alguns articles específics com per exemple F. Torruella, “L'Espluga i els seus morts en la lluita contra el francès (1809-1813)”, *Arrels* (L'Espluga de Francolí) 3 (1989) p. 156-166. Per Lilla vegeu la nostra breu aportació, “Crisi de subsistències a Lilla durant la Guerra de Napoleó”, *El Foradot* (Montblanc) 16 (2003) p. 17.
- (4) La bibliografia sobre història militar és abundant, vegeu la recent miscel·lània coordinada per Miguel Muñoz Corbalan , *L'Acadèmia de matemàtiques de Barcelona. El llegat dels enginyers militars* , Barcelona , 2004, 540 p.
- (5) En el mateix fons Homdedéu (signatura 284) hi ha un full, escrit segurament entorn el 1810, on s'especifiquen els documents a presentar per ser admès com a soldat de distinció del regiment d'infanteria lleugera de Catalunya: còpia legalitzada del baptisme i document que acrediti el grau de noblesa . Altres condicions eren tenir un mínim de 16 anys, “*ser de buena disposición y esperanzas, no dexando de tener luces bastantes para poder sacar de el un buen oficial*”.
- (6) Agustí Altisent, *Història de Poblet*, Poblet 1974, pp. 578-579.
- (7) Op. cit. p. 581. Eduard Toda Güell també en parla en el seu llibre, *La destrucció de Poblet (1800-1900)*. Poblet 1935.
- (8) Jordi Roca Armengol, *Història de l'Espluga de Francolí. El segle XIX*, vol. V, Espluga de Francolí 2000, p. 214.

- (9) Arxiu Comarcal de Reus, fons Homdedéu, sign. 87. No seria el darrer militar de la família, un germà seu Joan Homdedéu Molins s'allistà a la milícia urbana voluntària, el 1835 havia arribat a sergent segon.
- (10) En una carta del 29 d'octubre del 1813 dirigida al seu pare des de Berga, anota.
“*Padre: Según voces que quasi se dise de cierto que nosotros no vamos en Poblet, si vamos allá en lo expresado pediré lisencia para venir en esa [Riudecanyes]...*”
- (11) *Els Moragas. Història íntima d'una família de notables (1750-1868). Privacitat i família en la crisi de l'antic règim a Catalunya*. Tarragona, 1998, p.437-441.

Article publicat a l' revista *Aplec de Treballs* (Montblanc) 24 (2006) ,ps. 123-132.